

ביאור הדף מסכת סנהדרין דף מ"ד

מביאה הגמרא שאמר הקב"ה ליהושע בחטא עכן "חטא ישראל", ואמר רבי אבא בר זבדא שרואים מכאן שאף כשחטא עדיין ישראל הוא, ואמר ר' אבא שזה מה שרגילים האנשים לומר שהדס אף כשהוא נמצא בין הסרפדים, עדיין שמו הדס, וקוראים לו הדס.

ומביאה הגמרא את המשך הפסוק ביהושע "וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם גם לקחו מן החרם גם גנבו גם כחשו גם שמו בכליהם", ואמר ר' אילעא בשם ר' יהודה בר מספרתא, שלומדים מכאן שעבר עכן על חמשה חומשי תורה, שנאמר חמשה פעמים גם.

ואמר רבי אילעא בשם רבי יהודה בר מספרתא שעכן מושך בערלתו כי נאמר כאן "וגם עברו את בריתי", ונאמר על המילה בבראשית "את בריתי הפר", ושואלת הגמרא מה החידוש, הרי אם עבר עכן על חמישה חומשי תורה אף על זה עבר, ועונה הגמרא שהחידוש שהוא פקר עד כדי שאפילו את המצוות עצמם הוא ביזה. (או שהכוונה שאפילו במצוות שבגופו הוא פקר).

ועל הפסוק "וכי עשה נבלה בישראל" אמר ר' אבא בר זבדא שלומדים מכאן שבעל עכן נערה המאורסה, שנאמר כאן "וכי עשה נבלה", ונאמר לגבי נערה המאורסה "כי עשתה נבלה בישראל", ושואלת הגמרא מה החידוש הרי הוא עבר על כל התורה, ועונה הגמרא שהחידוש הוא שהוא עבר אפילו בעבירה כזו שהוא רע לשמים ורע לבריות.

ורבינא אמר שאין הכוונה שבעל נערה המאורסה אלא שדינו הוא כנערה המאורסה, בסקילה.

מביאה הגמרא ששאל ריש גלותא את רב הונא שנאמר "ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו", ואמנם הוא חטא אך בניו ובנותיו מה חטאו, והשיב לו שהרי וודאי שאין הכוונה שסקלו אותם עמו שהרי נאמר שם "וכל ישראל עמו", אלא נטלן לרדותן כפי שהביא את כל ישראל כדי לרדותן.

ועל המשך הפסוק "וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים" שואלת הגמרא מדוע צריך גם סקילה וגם שריפה, וביאר רבינא שהכוונה שהראוי לשריפה כגון האדרת שרפוהו, והראוי לסקילה כגון שורו וחמורו סקלו.

ומה שנאמר בפסוק "וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף", ביאר רב שהכוונה לבד ממילת שהיא צמר נקי, ושמואל אמר שהכוונה לבגד הצבוע בצבע יקר הנקרא צריף.

ועל הפסוק "ויציקום לפני ה'" אמר רב נחמן שבא יהושע וחבטם לפני המקום ואמר לפניו רבש"ע על אלו תיהרג רובה של סנהדרין.

שהרי נאמר קודם לכן "ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש", ושנינו בברייתא שלדעת רבי יהודה הכוונה לשלושים וששה ממש, אך אמר לו ר' נחמיה וכי שלשים וששה היו והלא לא נאמר אלא **כשלשים** וששה איש, אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין.

ואמר רב נחמן בשם רב על הפסוק במשלי "תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות", ש"תחנונים ידבר רש" זה משה, "ועשיר יענה עזות". זה יהושע.

ודנה הגמרא מדוע נאמר כך על יהושע, ואם מפני שנאמר "ויציקום לפני ה'" ואמר רב נחמן שיהושע וחבטן לפני המקום, הרי מצינו כך גם בפנחס שנאמר בתהילים "ויעמד פנחס ויפלל ותעצר המגפה", ואמר ר' אלעזר שממה שלא נאמר ויתפלל אלא ויפלל, לומדים שעשה פלילות עם קונו, שבא וחבטן לזמרי בן סלוא וכזבי בת צור לפני המקום ואמר לפניו רבונו של עולם על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל. שנאמר עליהם "ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף".

אלא מנסה הגמרא לומר שמה שנאמר על יהושע "ועשיר יענה עזות", זה על מה שאמר יהושע "למה העברת העביר את העם הזה את הירדן", אך דוחה הגמרא שאף משה אמר כך "למה הרעתה לעם הזה".

אלא אומרת הגמרא שכוננה למה שאמר יהושע "ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן".

ועל מה שאמר הקב"ה ליהושע "ויאמר ה' אל יהושע קום לך" דרש ר' שילא שאמר לו הקב"ה שהעוון שלך קשה משלהם, כי אני אמרתי "והיה בעברכם את הירדן תקימו", ואתם ריחקתם שישים מיל עד להר גריזים והר עיבל.

ולאחר שיצא רב שילא העמיד רב מתורגמן ודרש שמהפסוק "כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה" רואים שלא עבר יהושע על ציווי ה' כלל. ומה שנאמר בפסוק "קום לך" זה מפני שאמר הקב"ה ליהושע אתה גרמת להם לחטוא במה שאסרת את השלל, ולכן לאחר מכן במלחמת העי נאמר "ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה רק שללה ובהמתה תבוזו וגו'", כי כבר לא אסר יהושע את השלל.

ומביאה הגמרא את הפסוק "ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא וגו', ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי, ויפול יהושע אל פניו ארצה וישתחו", ושואלת הגמרא כיצד התשתחוה יהודע, והרי אמר אמר רבי יוחנן שאסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה שמא שד הוא.

ועונה הגמרא שכיון שאמר אותו מלאך ליהושע "אני שר צבא ה' עתה באתי וגו'", לא יתכן שהוא שד, ושואל הגמרא מהיכן שהוא לא שיקר, ועונה הגמרא שהשדים אינם מזכירים שם שמים לבטלה.

עמוד ב'

ואומרת הגמרא שאותו המלאך אמר ליהושע אמש ביטלתם תמיד של בין הערביים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה, ושאל אותו יהושע על איזה מהן באת, והשיב לו המלאך "עתה באתי", וכלומר על הביטול תורה של עכשיו, ומיד נאמר "וילן יהושע בלילה הוא בתוך העמק", ואמר רבי יוחנן שלומדים מכאן שלן בעומקה של הלכה.

ואמר שמואל בר אונאי בשם רב שגדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידים, ולומדים זאת ממה שהמלאך אמר "עתה באתי", וכלומר שבא בגלל ביטול התורה ולא בגלל הקרבת התמיד.

ומביאה הגמרא ששאל אביי את רב דימי מה למדו בארץ ישראל על הפסוק במשלי "אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריתה, בהכלים אותך רעך ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל", והשיב לו שבשעה שאמר הקב"ה ליחזקאל "לך אמור להם לישראל אביך האמורי ואמך חתית", אמרה רוח פסקונית שהוא המלאך גבריאל לפני הקב"ה רבונו של עולם אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך אתה אומר להם כך ומכלים אותם, וזה כוונת הפסוק "ריבך ריב את רעך" במעשיהם אבל "סוד אחר אל תגל" להזכיר את מוצאם.

ושואלת הגמרא וכי יש רשות לגבריאל לומר כך לפני הקב"ה, ועונה הגמרא שאכן יש לו רשות וכפי שאמר ר' יוסי ברבי חנינא שיש לו לגבריאל שלש שמות פיסקון איטמון וסיגרון, פיסקון על שם שפוסק דברים כלפי מעלה, ואיטמון על שם שאטם עונותיהן של ישראל, וסיגרון כי כיון שסוגר ואינו מבקש רחמים על ישראל שוב אין מלאך שפוח.

ומביאה הגמרא את הפסוק באיוב "היערוך שועך לא בצר", וביאר ר' אלעזר שבא הפסוק לומר שלעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאילמלא הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי, לא נשתייר מרשעי ישראל שריד ופליט בעוון עכן, ומחמת תפילתו ניצלו מכן.

וריש לקיש ביאר את הפסוק שהמאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה.

ור' יוחנן ביאר את הפסוק שלעולם יבקש אדם רחמים שיהיו הכל מאמצים את כוחו ואל יהיו לו צרים מלמעלה.

וזה המקור כנראה למה שאומרים ישר כח.

במשנה הובא מקור לזה שכיפר לעכן וידויו שנאמר "יעכרך ה' היום הזה", שרק היום אתה עכור אך לא לעולם הבא. ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת מנין שכיפר לו וידויו שנאמר "ויאמר לו יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה", שהיום הזה אתה עכור ואין אתה עכור לעולם הבא, ונאמר בדברי הימים "ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה", וזמרי הכווה לעכן ונאמר שם שכולם חמשה, וכלומר שכולם חמשה הם לעולם הבא.

ועל מה שנקרא שמו גם זמרי וגם עכן, נחלקו רב ושמואל מה היה שמו, דעת אחד מהם ששמו היה עכן ומה שנקרא בפסוק זמרי זה מפני שעשה מעשה זמרי, ולדעת אחד מהם שמו היה זמרי ולמה נקרא שמו עכן כיון שעינן עונותיהן של ישראל.

במשנה הובא דעת רבי יהודה שאם הוא יודע שהוא לא חטא והעדים העידו שקר, אומר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה, אך אמרו לו שאם כן יהא כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו. ושואלת הגמרא מה הבעיה אם ינקו את עצמם, ועונה הגמרא שאנו לא רוצים שיצא לעז על בית דין.

ומביאה הגמרא ברייתא שמביאה מעשה באדם אחד שיצא ליהרג, וביאר רש"י שהיה זה בנו של רבי שמעון בן שטח שהעידו עליו עדות שקר, ואמר אותו היוצא ליהרג אם יש בי עוון זה לא תהא מיתתי כפרה לכל עונותי, ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה לכל עונותי ובי"ד וכל ישראל מנוקים והעדים לא תהא להם מחילה לעולם.

וכששמעו חכמים בדבר אמרו שלהחזירו ולא להורגו אי אפשר כי כבר נגזרה גזירה, וכלומר שכבר פסקו את דינו, ולכן יהרג ויהא קולר תלוי בצוואר העדים.

ושואלת הגמרא מה החידוש שאי אפשר להחזירו, ועונה הגמרא שלאחר דבריו העדים חזרו בהם מהעדות, ולמרות זאת לא החזירוהו, ושואלת הגמרא עדיין מה החידוש בכך שלא החזירוהו הרי יש דין שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, וכלומר שעד שהעיד אינו יכול לחזור בו מעדותו ולהעיד אחרת, ועונה הגמרא שאפילו שהעדים האלו נתנו טעם והסבר למה העידו שקר, שהם היו בני משפחה של מכשפות שהרג רבי שמעון בן שטח, למרות זאת לא קיבלו את הגדתם השנייה מחמת הדין שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

